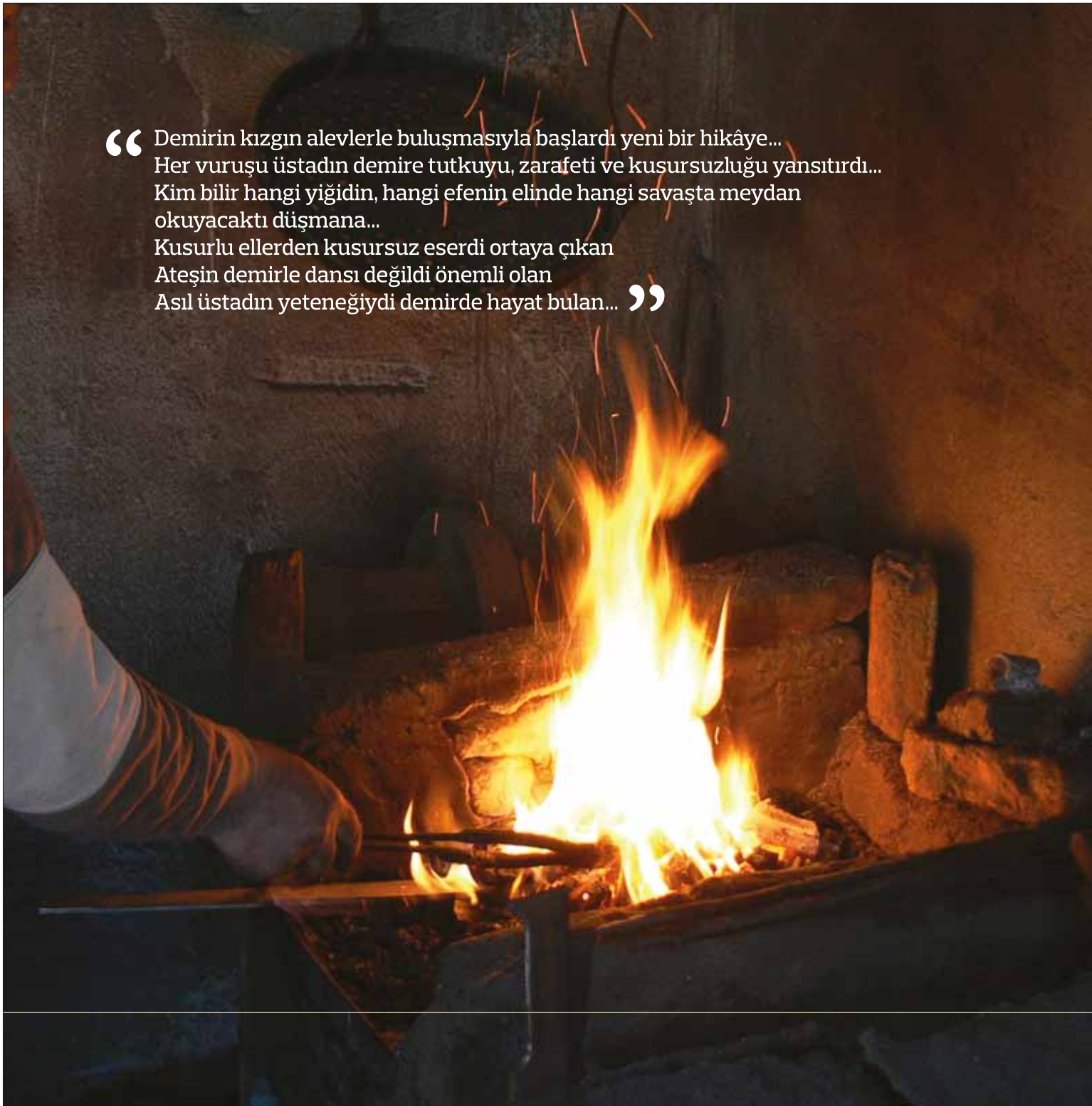

Yatağan Bıçakları

Kılıçtan bıçağa uzanan bir serüven...

“ Demirin kızgın alevlerle buluşmasıyla başlardı yeni bir hikâye...
Her vuruşu üstadın demire tutkuyu, zarafeti ve kusursuzluğu yansıttı...
Kim bilir hangi yiğidin, hangi efenin elinde hangi savaşta meydan
okuyacaktı düşmana...
Kusurlu ellerden kusursuz eserdi ortaya çıkan
Ateşin demirle dansı değildi önemli olan
Asıl üstadın yeteneğiydi demirde hayat bulan... ”

Yatağan Bıçakları

Kılıçtan bıçağa uzanan bir serüven...

■ Yatağan'ın Anlamı	03
- Adıyla Dünyaya Nam Salan Kılıç	
■ Selçuklu'dan Günümüze Yatağan Bıçakları	04
- Geçmişte Kazanılan Zaferlerin Tanığı	05
■ Yatağan'ın Hayat Buluşu	09
- Yatağan'ın İmalatı	11
- Yatağan ile Bir Tutulur mu Japon Kılıcı, İngiliz Kılıcı?	12
- Yatağan'ı Yatağan Yapan Özellikler	13
■ Yatağan'ın Yarınlara Ulaşması	15

Yatağan'ın anlamı

Denizli'nin Serinhisar ilçesine bağlı Yatağan kasabasında yüzyıllardır sürdürülen bir zanaatın öyküsüdür bu...

Yatağan'a adını veren kasaba mıydı yoksa kasabaya ismini veren Yatağan mıydı muamma, bu konuda farklı hikâyeler var anlatılan... Bazısı kılıçtan gelir Yatağan'ın ismi der, bazısı ise kasabadır ismini Yatağan'a veren der. Bu kılıçtır Yatağan'ı dünyaya kendi ismiyle tanıtan. Bu yüzden şaşırılmamalı kimse Balsac'ın ve Daudet'nin kitaplarında Yatağan'a rastlarsa. Öyle ki, bir zamanlar İngiltere'de tıraş losyonuna bile verilmiş bu ad. Keskinliği ve etkileyiciliği miydi losyona ismini verdiren Yatağan'ın kim bilir... Aydın'da, Ödemiş'te "Kulaklı" diye duyarsanız Yatağan'ı şaşırmayın. Kabzasının zamanla küçülmesi ve genişletilerek üretilmesidir ona Kulaklı adını verdikten...

Adıyla dünyaya nam salan kılıç

İbrahim Alaettin Görsav'ın Yeni Türk Lugat'ına göre Yatağan "zeybeklerin kullandığı uzun bıçak" iken Celal Esad Arseven'in Sanat Ansiklopedisi'ne göre "silah olarak kullanılan ve bele yatar gibi sokulan uzun ve ucu kıvrıkça Türk silahı" dir. Özel şeklinden dolayı ne kılıç ne de paladır o. Kınımın içine yatar gibi konulduğundan Yatağan adı verilmiştir ona. O yüzdendir ki tüm dünya dillerine de Yatağan ismiyle geçmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra ortaya çıkan Yatağan, ismini şeklinden alan, namlusu kavisli, iki yanı da kesici uzun bir savaş bıçağıdır. Fransızcada "Namlusu eğri bir pala ve Türk hançer türü", İngilizcede "İçe doğru bükülmüş bir ucu olan, büyük, ağır bir av bıçağı türü", Mısırda ise "Az eğri olan kılıç çeşidi" olarak tanımlanan Yatağan dünyaya nam salmıştır.

Yatağan

Selçuklu'dan günümüze Yatağan'lar

Anadolu'da Türk akınlarından sonra ortaya çıkan Yatağan kılıçları Yatağan'da yüzyıllar öncesinden beri var olan demircilik sanatının bir yansımasıydı. Demirciliğin gelişmesinde hammaddeye yakınlığın önemi yoktu, önemli olan daha çok dönemin şartları, toplumun ihtiyaçları ve Türk Boylarının demirciliği zanaat olarak sürdürüyor olmalarıydı. Her ne kadar 11. yy ve 13. yy'ler arasında üretimine başlanan Yatağan Kılıçları o dönemler için bilinmezliğini korusa da, Osmanlı ordusunda ve Padişahlarca kullanılmaya başlanmasıyla asıl ününe kavuşmuştur. Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve böylelikle tüm dünyaya kendi ismiyle yayılmış olan Yatağan bıçaklarının hikâyesidir bu...

Geçmişte kazanılan zaferlerin tanığı

Demircilik sanatının ilk kıvılcımları da Konya Sultanı tarafından gönderilen Yatağan Baba'nın (Osman Bey) kızgın ateşi demirle buluşturmasıyla alevlendi böylece Yatağan Kasabasında.

Yıllar evvel Osman adında bir yiğidin meydanlara çıkmasıyla başladı yeni bir hikâye. Öyle bir yiğitti ki Osman Bey, düşman taarruz ettiğinde savaşmayan, düşman geri çekildiğinde ise ölesiye düşmanla savaşıyor... Kim ne derse desin, onun düşmanı topraklardan atma biçimiydi bu. "Yatağan Baba, zaferi yata yata kazandı." şeklindeki söylemden sonraydı Osman Bey'in lakabının "Yatağan Baba" olması. Demircilik sanatının ilk kıvılcımları da Konya Sultanı tarafından gönderilen Yatağan Baba'nın (Osman Bey) kızgın ateşi demirle buluşturmasıyla alevlendi böylece Denizli'nin Yatağan Kasabasında. İsmi buradan alan kasaba, karada yeniçerilerin, piyadelerin, denizde leventlerin kullandıkları ve hatta padişahların kınlarındaki kılıçları üretmeye başladı.

Bir rivayete göre İstanbul'un fethi sırasında Fatih'in ordusunun elinde bile Yatağan'lar vardı. Bu nedenle Yatağan'a Türklere zafer kazandıran kılıç demek yanlış olmaz. 20.yy'ın başlarında meydan okurken Türklere dünyaya, efelerin, zeybeklerin ve yiğitlerin elinde şaha kalktı o. Türklerin ihtiyacı yoktu vücut ve baş zırhına, çünkü onlarda olan özgüven ve Yatağandı.

Öyle bir kılıçtı ki o, ağzında diğer kılıçlarda olmayan keskinlik sırtında ise diğerlerinde olmayan koruyuculuk vardı.

Ve zaten Türk'ün vicdanı değil miydi savaş esnasında zayıf düşmana Yatağan'ın sırtıyla müdahale ettiren.

Oysaki ağız ile müdahale etse değil düşmanı dünyayı önüne sererdi...

Peki ya yiğitliğe yakışır mıydı Efelerin de kavgalarında birbirlerine Yatağan'ın ağızıyla vurmaları. Bu yüzdendi Yatağan'ın sırtını kullanmaları...

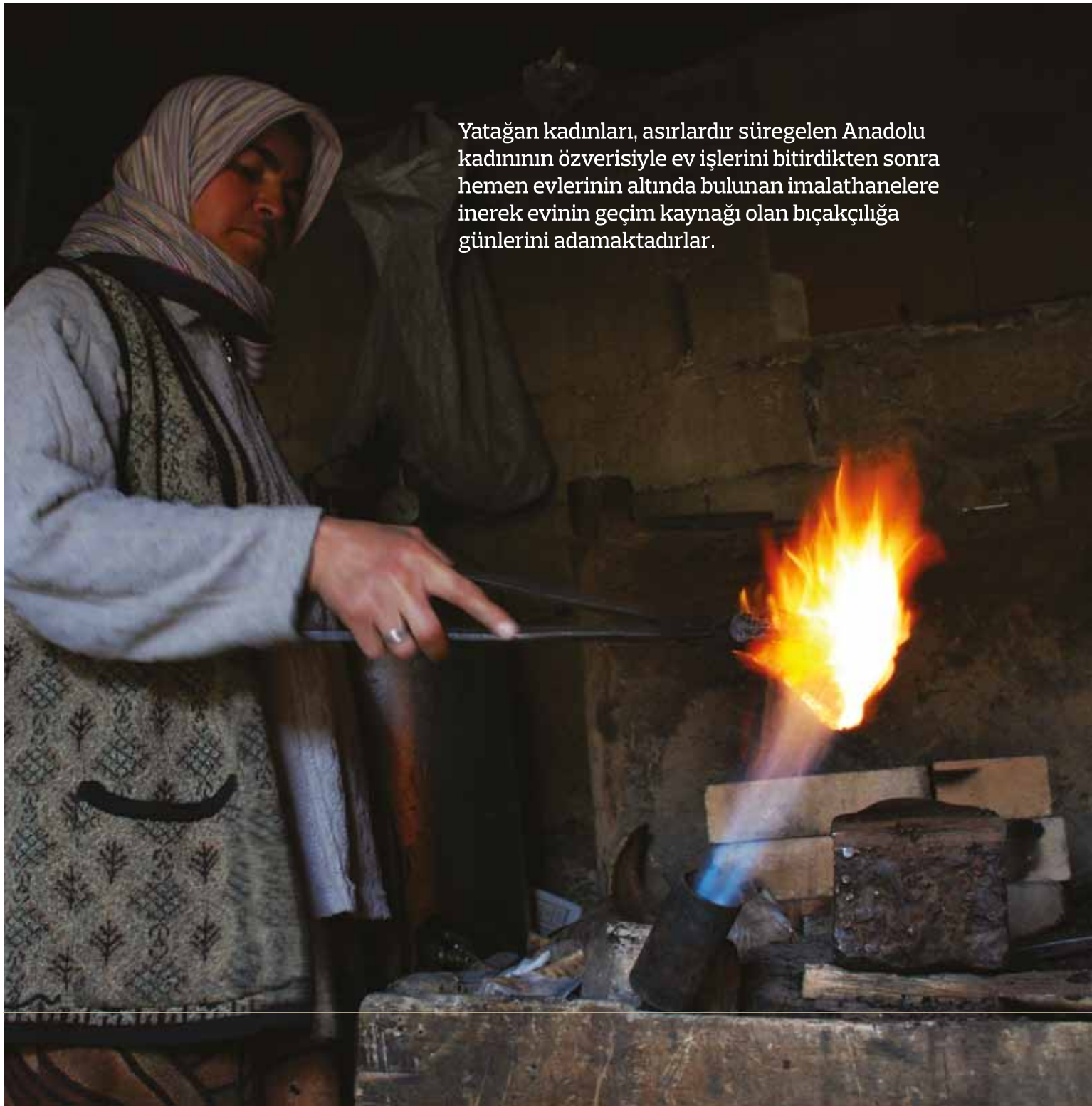
Kesici silahların önemini yitirmesi ile Yatağan Kılıçları yerini Yatağan Bıçaklarına bırakmış, bıçaklar ve makaslar evlerimizde yerlerini almışlardır. Halen bütün ihtişamıyla Yatağan palaları üretilmekte fakat yiğitlerin kınlarında değil evlerin duvarlarında serüvenlerine devam etmektedirler. Bunun yanı sıra Yatağanlar geçmişte sadece Türk devletlerinde savaşa ve barışa tanıklık etmemiş güntümüz İngiliz ordusuna ilham kaynağı olmuştur.

Yatağan Baba ile başlayan demirin serüveni, Yatağan şekline bürünüp Kanuni'nin ve Sultan Abdülaziz'in belinde dünyaya meydan okuduktan sonra şimdilerde ise serüvenine müzelerimizde ve evlerimizde devam etmektedir.

Ve zaten Türk'ün vicdanı değil miydi savaş esnasında zayıf düşmana Yatağan'ın sırtıyla müdahale ettiren. Oysaki ağız ile müdahale etse değil düşmanı dünyayı önüne sererdi...

Yatağan kadınları, asırlardır süregelen Anadolu kadınının özverisiyle ev işlerini bitirdikten sonra hemen evlerinin altında bulunan imalathanelere inerek evinin geçim kaynağı olan bıçakçılığa günlerini adamaktadırlar.

Yatağan'ın hayat buluşu

Yatağan Baba'nın demirciliğinden, savaş döneminin kılıç yapımına, günümüz bıçakçılığın uzanan bu serüvenin en önemli kısmı Yatağan bıçaklarının üretim aşamaları ve üretim koşullarıdır.

Bundan 50 yıl önce örs çekiç sesleri gelirken atölyelerden şimdilerde ise daha çok makine sesleri gelmektedir. Her ne kadar atölyeler makinelerle donatılsa da el emeği ön plandadır. El emeğinin gücüne inanan ustalar bıçakları teknolojiye emanet etmemek için olsa gerek geleneksel üretim yöntemlerinden vazgeçmemişlerdir.

Ev tipi imalat günümüzde hala devam etmektedir. Aile bireylerinin yaşı ne olursa olsun imalathanelerde onları bıçak yaparken görmek mümkündür. Yatağan kadınları, asırlardır süregelen Anadolu kadınının özverisiyle ev işlerini bitirdikten sonra hemen evlerinin altında bulunan imalathanelere inerek

evinin geçim kaynağı olan bıçakçılığa günlerini adamaktadırlar. Türkiye'nin dört bir köşesinde ün salan bıçakların Denizli'nin bu küçük beldesindeki ev tipi imalathanelerde yapıldığını kim düşünebilir ki?

5 yaşında atölyeye giren bir çocuğun yıllar sonra asırlara tanıklık eden Yatağan ustası olması şaşırtıcı değildir. Öyle ki, tıpkı şehzadelerin padişahlığa hazırlanması gibi o çocuklar da babaları tarafından yıllarca bu zanaata hazırlanırlar. Bunun en güzel örneklerinden biri ise Derviş Ustanın hikâyesidir. Yıllar önce demire hayat veren Derviş Usta da önce oğlu Hüseyin'e daha sonraları ise yaşının ilerlemesine rağmen, torunlarına da bıçakçılığı öğretmiştir. Bu nedenledir ki, Yatağan Bıçakları kulaktan dolma bilgilerle değil işin tekniğinin tam anlamıyla bilinerek yapılması sonucu ete kemiğe bürünür.

Yatağan'ın imalatı

Bıçak üretiminde kullanılan demir ya da çeliğin bir kısmı Ereğli ve Karabük demir-çelik fabrikalarından alınır. Paslanmaz çelik ise Fransa'dan ithal edilir. İlk olarak Bursa'ya gelen paslanmaz çelik, daha sonra diğer şehirlerdeki bıçak imalatçıları tarafından alınır.

Çubuk ve tabak olmak üzere 2 çeşidi olan çeliği Yatağan bıçakçıları daha çok tabak çelik olarak alıp parça parça "Giyotin" makasıyla keserler. Tabaklar, bıçak boylarına göre 28-30-32 ve 36'lık olarak kesilirler. Çelik tabaklar yapılacak olan ürüne göre farklı kesim kalıplarına alınarak tek tek kesilir. Uç ve sap kısımları ayrı işlemlerden geçirilir. Kesilen bıçak kalıpları 970 derecelik fırına çelikleme işlemi için sürülür. Bıçakların çeliği orada verilir. Fırından çıkarılan çeliklenmiş bıçakları soğutmanın iki yöntemi vardır: Hava çeliği ve yağ çeliği. Yatağan'da yağ çeliği kullanılır. Bıçaklar fırından çıkarıldıktan sonra soğumaları için yağa atılırlar. Yağdan çıkartılan bıçaklar biraz soğuduktan sonra sulama işlemine geçilir. Sulamanın amacı çeliğin sertleşmesini sağlamaktır. Sertleşen bıçak çeliğinin bir tarafı inceltir ve yüzeyi parlatılır. Böylelikle bıçağa son hali verilir. Bundan sonra tahta, plastik, kemik ve boynuz gibi maddelerden yapılan sapların yapım aşamasına geçilir. Genellikle ceviz

veya gül ağacından yapılan tahta sapların hammadde Bursa'dan getirilir. Plastik saplar ise önce yüksek ısıda macun kıvamına getirilir. Macun kıvamına getirildikten sonra ise enjeksiyon makinesinde son halini alır. Kemik şimdilerde daha çok sap yapımında değil, tarak yapımında kullanılmaktadır. Tarak yapımında kemiğin kullanılma nedeni ise enerji iletkenliğinin fazla olmasıdır. Sap yapımında boynuzun kullanımı daha eskilere dayanır. Günümüzde gerek boynuz temininin zor olması gerekse maliyetinin fazla olması üreticileri boynuzdan yapılan saptan, tahta ve plastikten yapılan sapa yöneltmiştir. Sap yapımının ardından bıçaklar önce perçinlenir sonra sulu bantla pürüzü alınarak düzeltilir. En son olarak da bıçağın ağzı açılıp sapları takılır. Bütün bu aşamalardan sonra Türkiye'nin dört bir yanında ününe ün katan Yatağan bıçakları hayatla buluşur.

Kılıçtan bıçağa uzanan bir serttven...

Yatağan ile bir tutulur mu Japon kılıcı, İngiliz kılıcı?

Yatağanları Japon Kılıcı Katana ile veya kendinden esinlenerek yapılan İngiliz Kılıcı ile karşılaştırmak ne mümkün. Ondaki güç, ihtişam ve keskinlik hangisiyle bir tutulabilir ki... Yatağan bıçaklarına hayat vermenin hazzı ile mest olmuş Ahmet Ustanın 2 tane örs eskitmesine şaşmamak gerek. Bu öyle bir aşk öyle bir emektir ki nice ustaların elinde o hiç eskimeyecekmiş gibi görünen örsler adeta erimiştir. Marifet çeliğin Fransa'dan ya da Ereğli'den gelmesinde değil ustaların yeteneğindedir.

**Öyle bir kılıçtı ki o
ağzında diğer kılıçlarda
olmayan keskinlik
sırtında ise diğerlerinde
olmayan koruyuculuk
vardı.**

جان حسين

Yatağan'ı Yatağan yapan özellikler

Kaliteli demirin ve çeliğin kullanılması ki Yatağan bıçağı böylelikle sağlamlığını ve keskinliğini korur.

Bıçak uçlarının örs ile iyice dövülerek inceltilmesi ki böylelikle daha keskin bıçaklar elde edilir.

Ağırlık merkezinin uca yakın olması ki bu hedefe çok daha fazla yük bindirir ve kaldırıp sallayana kadar zorlarsa da hedefe ilerlerken büyük kolaylık sağlar.

Yatağan'ın kabzasının elde rahat kullanım için özel olarak tasarlanması ki savaş esnasında bileğin rahat hareket etmesi için kabzasının "Y" harfine benzediği görülür. Bu da Yatağanın çarpışma sırasında elden kaymasını önler.

Keskin tarafının çelik, sırtının demir olarak kalması ki böylelikle Yatağan diğer kılıçların aksine savaş esnasında kırılmaz. Bu özelliği onu diğer kılıçlardan farklı kılar.

Bu öyle bir aşk öyle bir emektir ki nice ustaların elinde o hiç eskimeyecekmiş gibi görünen örsler adeta erimiştir.

Yatağan Bıçakları

Kılıçtan bıçağa uzanan bir serüven...

12
13

Ruslarla göğüs
göğse savařan Türk
ordusunun tek
yoldařı olan
Yatağan Kılıcı gün
geldi dönüřtü
Yatağan Bıçağına
Ancak o da bugün
yüz tuttu
kaybolmaya...
Yayılsa bu serüven
kulaktan kulağa,
bulunur belki bir yol
Yatağan'ı
yařatmaya...

Yatağan'ın yarınlara ulaşması

800 yıl önce bu topraklarda yeşermeye başlayan, beşikteki bebeğin, savaştaki yiğidin elinde çağlara tanıklık eden, atalarımızın yadigarı olan bu zanaatın yarınlara ulaşması önemlidir. Dünyaya nam salan Yatağan kılıçları günümüzde kesici alet veya silah olarak üretilmediği gibi eğer gerekli önlemler alınmazsa babadan miras kalan bıçakçılığın da gün geçtikçe değerini yitirip üretiminin duracağı söylenebilir. Beldede ev tipi imalatın yaygın olması, iş güvenliğinin olmaması ve çalışma şartlarının kötü olması en büyük problemlerdendir. Bu yüzden yeni ustalar yetişmemektedir. Belde için çok büyük önemi olan usta çırak ilişkisi artık kaybolmakta ve hatta yetenekli ustalar bıçakçılığı bırakmaktadır. Bu değerın yarınlara ulaşması için usta çırak geleneğinin sürdürülmesinin önemli olduğu aşikârdır. İmalathanelerin kapasitelerinin düşük olması çok az sayıda bıçağın üretilmesine neden olmaktadır. Bıçaklar genellikle Türkiye pazarlarında satılmakta az da olsa yurtdışı ihracatı yapılmaktadır. Beldede bulunan atölyelerin üretim kapasitelerinin artırılmasıyla hem Türkiye talebi karşılanabilecek hem de ünü sınırlarımızı aşmış olan Yatağan'ın tıpkı atalarının ellerinde olduğu gibi yurtdışına yayılması mümkün olacaktır. Yatağan bıçaklarının üretiminde el emeğinin katkısının fazla olması onları diğer seri üretim bıçaklardan ayırmaktadır. Bu yüzden ki Yatağan bıçakları onu yapan ustanın özenini ve ruhunu içinde barındırır. Yatağan'ın geçmişe ettiği tanıklığın geleceğe aktarılması ve serüveninin kulaktan kulağa yayılması bu zanaatın unutulmamasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Aytin, V. (2006). Yatağan Mimarisi ve El Sanatları. Türk İslam Sanat Tarihi Mezuniyet tezi. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Konya.

Baykara, T. (1984). Yatağan Her Şeyi ile Tarihi Yaşatma Denemesi. Studia Culturae Islamiace No.21, 102-121. Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies, Tokyo, JAPAN.

Koca, H. & Çetin, B. (2005). Yatağan Kasabasında (Denizli-Serinhisar) Ev Tipi İmalat Sanayinin Cođrafi Özellikleri. Eastern Geographical Review 14, 179-208.

Onur, K. (2009). Türk Kılıcı: Yatağan.
<http://www.kemalonur.com/serbest-bolge/turk-kilici-yatagan.html>
sitesinden 19.12.2011 tarihinde alınmıştır.

Bizimle paylaşmış olduğu bilgiler için Yatağan Belediye Başkanı Tuncer TUNÇBİLEK'e, imalathaneleri gezdiren ve imalat süreçlerini anlatan Yatağan Bıçakçılara ve fotoğraflar için Hidayet AKIN'a katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
Development Agency

GEKA

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
EGS Park Kongre ve Kültür Merkezi 20085 Denizli
Tel: +90 258 371 88 44 Fax : +90 258 371 88 47
www.geka.org.tr